

РЕПРЕСОВАНЕ КРАЄЗНАВСТВО ВІННИЧЧИНИ

Державний професійно-технічний навчальний заклад
«Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Анотація

Висвітлено трагічні долі людей в роки масових репресій. Основний зміст роботи складають біографічні довідки реабілітованих директорів краєзнавчого музею, які зазнали необґрунтованих політичних репресій. Матеріал ґрунтується на опрацюванні архівно-слідчих справ реабілітованих громадян. Робота розрахована для всіх учнів, вчителів, дослідників краєзнавства Вінниччини, усіх, хто цікавиться проблемами політичного тоталітаризму в його сучасному осмисленні.

Ключові слова: репресії, краєзнавці, директори, інтелігенція, реабілітація, політв'язень, історія, музей, архів, документи, стаття, справа, арешт, розстріл, ув'язнення.

Abstract

Illuded the tragic fate of people during the years of mass repression. The basic content of the work consists of biographical references of rehabilitated directors of the local history museum, which suffered unreasonable political repressions. The material is based on the processing of archival and investigative cases of rehabilitated citizens. The work is designed for all students, teachers, researchers of local lore Vinnytsya, all who are interested in the problems of political totalitarianism in its contemporary comprehension.

Key words: repressions, ethnographers, directors, intelligentsia, rehabilitation, political prisoner, history, museum, archive, documents, article, case, arrest, execution, imprisonment.

В історії кожного народу є сторінки, якими він по праву пишається, але є й такі, звернення до яких відзивається болем і неприйняттям. Ми зберігаємо в пам'яті славетність своїх досягнень і звершень, але не повинні забувати й про трагічні періоди, чорні відмітини на довгому й багатостраждальному шляху до незалежності. В їх числі – таке чуже, насильно принесене на наш ґрунт явище, як політичні репресії сталінського режиму. Сучасне українське державотворення у його демократичному вимірі змушує нас серйозно і відповідально задуматись над трагічними сторінками власної історії. Після багатьох років замовчування, а то й свідомого перекручення українське суспільство все більше усвідомлює величезні масштаби політичних репресій і голодоморів, організатором і виконавцем яких був тоталітарний комуністичний режим, а жертвою український народ.

Низка сумних «ювілеїв» – 75 - річчя найжахливішого голодомору 1932-1933 рр., 70 - річчя «великого терору» 1937-1938 рр. стали для українського народу моментом істини. Вшанування пам'яті жертв репресій і голодоморів на державному і національному рівні піднімають значення не лише суспільного, а й наукового осмислення тих подій. Необхідно знати про кожен факт, кожен наказ, кожне ім'я, особливо безневинної жертви.

Не минуло лихо політичних репресій і Подільський край. Він мав і свої специфічні риси, які намагалися сповна використати сталінські поплічники. По-перше, Вінниччина була значним сільськогосподарським регіоном, а тому головний удар був спрямований проти селян, яких звинувачували у саботажі колгоспного будівництва, господарському шкідництві, приховуванні хліба, провокуванні голоду тощо. По-друге, Вінницька область була прикордонною, тому був ще один привід для посилення репресій – масовими були звинувачення у шпигунстві, диверсіях, підготовці повстань і заколотів. По-третє, Поділля здавна було багатонаціональним. Впродовж віків, крім українців, тут мешкали також поляки, євреї, румуни, молдавани, німці, чехи, росіяни, білоруси та ін. У роки комуністичного експерименту не всі представники нацменшин вписувалися в сценарій формування «єдиного радянського народу». Як правило, сипалися звинувачення у так званому «буржуазному націоналізмі», «іноземному шпигунстві», «контрреволюційній діяльності» [10].

Пам'ять про наших співвітчизників змушує нас замислитись над сутністю радянської тоталітарної системи та наслідками жахливого молоху репресій. Адже час неупинно летить вперед. Багатьох із тих, хто став жертвою або був свідком масових репресій, вже немає серед живих, а їхні нащадки, вступаючи у доросле життя, як ніхто інший, гостро відчувають дефіцит правди і справедливості.

Піднесення краєзнавчого руху в Україні в 20-х рр. ХХ ст. небезпідставно вважають “зоряним часом” краєзнавства. За своєю масовістю, розмаїтістю організаційних форм цей період його розвитку не мав собі рівних у всі наступні етапи радянського періоду історії України. На рубежі 20-30-х рр. ХХ ст. краєзнавчий рух почав згортатися. А вже в 1930-х рр. репресій зазнали практично всі науково-дослідницькі установи країни. Чисткам були піддані також музейні організації, в них були викриті “гнізда української контрреволюції”. Згідно опублікованих даних до 1936 р. в жорнова репресивної машини потрапило не менше третини працівників центральних музеїв. Жертвами, як правило, ставали директори музеїв, організатори та члени краєзнавчих товариств, чия демократична за своїм характером творча праця не вписувалась в канони сталінської казарменної системи. Це були не окремі репресії в середовищі краєзнавців – це був репресований краєзнавчий рух в цілому[9].

Не минула лиха година і Вінницького краєзнавчого музею. У документах 1930-х рр. все частіше з'являється тема “шкідництва” і “ворогів народу”. Комісії і перевірки йшли одна за другою. Головну причину “незадовільного стану справ” у музеї комісія вбачала у відсутності громадсько-політичної роботи в колективі, наявності в ньому “сумнівних”, “підозрілих”, “політично не виявлених” осіб. За подібними звинуваченнями, як правило, йшли арешти. Так на основі різних сфабрикованих справ були репресовані: Брілінг Г.В., Висоцький Ф.М., Піонтковський П.В., Шишов Г.М., Кондратенко М.Р., Отамановський В.Д., та інші[1].

Ким же вони були насправді, ці так звані “вороги народу”? Наявні в кримінальній справі анкети дозволяють нам прослідкувати їх біографію.

Перегортаючи поживклі від часу сторінки справ репресованих, які зберігається в Державному архіві Вінницької області, не перестаємо дивуватись як нещадно каральна машина тих часів розправлялася з чесними, порядними людьми, фабруючи про них «липові справи», роблячи їх «ворогами народу»: Брілінг Г.В., Висоцький Ф.М., Кондратенко М.Р., Отамановський В.Д., Славський М.К., Нарушевич М.Ф. [2,3,4,5].

Тема репресій актуальна і необхідна для суспільства, адже вона сприяє самоочищенню нації, підвищенню відповідальності влади.

Увічнення пам'яті репресованих – це відтворення історичної справедливості по відношенню до безневинно постраждалих від тоталітарної системи, покаяння суспільства перед невинними жертвами, пересторога майбутнім поколінням.

Довгоочікуваною подією стало відкриття у червні 2005 р. у м. Вінниці двох пам'ятних знаків на місцях масових захоронень жертв сталінських репресій у 1937-1938 рр. Це конкретний приклад того, як над збереженням історичної пам'яті працює громадськість. Тому сьогодні, завдячуючи нашій незалежності і правді історії, нарешті нащадки мають змогу прийти до пам'ятних знаків жертвам репресій 1937-38 рр. і поклонитися світлій пам'яті чесним людям.

Найголовніші уроки минулого з трагічних для українців подій 1930-х років для сьогоднішніх поколінь полягають, на нашу думку, у збереженні власної суверенної держави – України. Про це нам нагадують і слова Т.Г. Шевченка: «В своїй хаті своя й сила, і слава, і воля...».

Україна, за волю якої віддало і віддає своє життя не одне покоління наших громадян, робить значні кроки на складному шляху до незалежності. Непросто переосмислити й усвідомити свою історію, її героїчні й трагічні сторінки, але саме з цього починається відродження країни і нації. Правдива розповідь про політичні репресії, засудження тоталітаризму і репресій на державному і світовому рівнях – запорака щасливого майбуття прийдешніх поколінь українців, для яких подібні явища ніколи не повинні повторитися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний архів Вінницької області (далі-ДАВіО).- Ф.Р-256.- Оп.2.-Спр.1492.
2. ДАВіО.-Ф.Р-5257.-Оп.1.-Спр.2.
3. ДАВіО.-Ф.Р-6023.-Оп.4.-Спр.8507.
4. ДАВіО.-Ф.Р-6023.-Оп.4.-Спр. 10695.
5. ДАВіО.-Ф.Р-б 129,-Оп. 18.-Спр. 111.

6. З-над Божої ріки. Літературний біобібліографічний словник Вінниччини / Упор, і заг. ред. А. М. Подолинного. - Вінниця : Континент-ПРИМ, 2001. - 408 с.
7. Нарушевич М. Прокинься Україно.../ М. Нарушевич // Шлях.-1919.-19 жовтня.
8. Остання адреса: До 60-річчя соловецької трагедії. В 3-х т.-К. : Сфера, 1999.- Т. 3. - 394 с.
9. Підгайний С. Соловецька інквізиція / С. Підгайний // Українська газета. - 1998.- № 7.- 9 квітня.
10. Фонд Вінницького обласного краєзнавчого музею.

Вижега Микола Васильович, викладач Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Гавриш Наталія Леонідівна, викладач Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Буряк Аліна Сергіївна, учениця Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»